

Pripravenosť podnikov na vstup do Európskej únie a ich očakávania

Vilma JURÍČKOVÁ – Jaroslav VOKOUN*

Úvod

Rozvoj ekonomiky ako celku nie je vo všeobecnosti možný bez pokroku v mikroekonomickej sfére. V procese transformácie to platí absolútne. Preto práve adaptácia podnikovej sféry na trhové podmienky, jej priblíženie sa úrovni podnikovej sféry vyspelých krajín je významným predpokladom integrácie Slovenska do Európskej únie.

Napriek tomu situáciu v podnikovej sfére, a teda pripravenosť slovenských podnikov na vstup na Jednotný trh EÚ nemožno hodnotiť ako uspokojivú. Táto skutočnosť je dôsledkom vplyvu mnohých faktorov, ktoré pôsobia jednak vnútri podnikov, jednak z vonkajšieho prostredia.

1. Vnútorne determinanty adaptácie podnikovej sféry, jej pripravenosti na vstup do Európskej únie

Medzi vnútorné determinanty úspešnej adaptácie podnikovej sféry a tým aj integrácie SR do EÚ patria predovšetkým *transparentné a efektívne vlastnícke vzťahy*.

Prvou podmienkou zásadného kvalitatívneho zvratu vo fungovaní podnikovej sféry SR je prechod od verejného (prevažne štátneho) sektora k súkromnému sektoru. Z hľadiska súčasného kvantitatívneho pomeru týchto dvoch sektorov vlastnícku reštrukturalizáciu by bolo možné považovať v zásade za ukončenú.

Adaptácia podnikovej sféry nie je však automatickým výsledkom marketizácie a privatizácie. Vlastnícka reforma sama osebe ešte negarantuje úspech. Nevyhnutná je predovšetkým zmena správania podnikov v takom zmysle, aby noví vlastníci pristupovali zodpovedne k svojim vlastníckym právam. U nás však, podobne ako v iných transformujúcich sa krajinách, privatizáciou vznikla nová garnitúra vlastníkov, ktorú v globále nemožno označiť aj za zodpovedných podnikateľov, ktorí efektívne narábajú so svojim vlastníctvom. Naopak, neefektívne

---

* PhDr. Vilma JURÍČKOVÁ, CSc. – Ing. Jaroslav VOKOUN, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

a netransparentné vlastnícke vzťahy a slabá správa korporácie sa stali skôr retardačnými faktormi adaptačného procesu.

Svoju úlohu tu zohrala najmä neistota, nedostatočné zabezpečenie vlastníckych práv. Štúdia [1] založená na prieskume v spracovateľských podnikoch v Poľsku, Rumunsku, Rusku, na Ukrajine a na Slovensku zistila, že podniky s najmenej zabezpečenými vlastníckymi právami, a teda s najnižšou mierou istoty vlastníckych práv investujú takmer o polovicu menej než tie s vyššou mierou istoty vlastníckych práv.

V rebríčku transformujúcich sa ekonomik s takmer 40 %-nou mierou neistoty a neurčitosti vlastníckych práv je SR na ôsmom mieste. Na porovnanie uvádzame: Poľsko je na treťom, Slovinsko na štvrtom, Maďarsko na piatom, ale Česká republika s takmer 50 % až na prekvapujúcom štrnástom mieste z hľadiska istoty vlastníckych práv [2].

Z uvedeného vyplýva, že v transformujúcich sa krajinách namiesto očakávanej stabilizácie vlastníctva v súvislosti s expanziou súkromného sektora prichádza, de facto, k jeho destabilizácii.

Ak hodnotíme celkovú úroveň vlastníckych vzťahov, ich kvalitu v našich podnikoch, musíme konštatovať, že súčasný stav vlastníckych vzťahov, vlastníckej subjektivity, vlastníckych práv a ich realizácie musíme klasifikovať ako neuspokojivý. Súkromný sektor sa napriek očakávaniam zatiaľ dostatočne neprejavil ako akcelerátor rozvoja ekonomiky a súkromné podniky vo svojom súhrne nedosiahli výrazné efekty.

Aj keď určitý podiel na tejto situácii majú aj také príčiny, ako napríklad nedobudovanie relevantných inštitúcií, nedostatočná vymožitelnosť práva a pod., za jednu z hlavných príčin treba považovať skutočnosť, že vo väčšine prípadov sa noví vlastníci sami nechopili svojich práv po ich nadobudnutí a často ich „realizovali“ inou formou než úspešným podnikaním. *Veľmi frekventovanou formou sa stalo tunelovanie.*

Ukázalo sa, že zabezpečenie a istota vlastníckych práv sú v určitom zmysle dôležitejšie ako reforma bankového systému. To však neznamená, že reformu bankového systému možno podceňovať. Naopak, tá je kľúčom k rastu a rozvoju súkromného sektora.

Popri správe korporácie, stave ľudského kapitálu, inovačnej aktivite a technologickej vybavenosti podnikov, ktoré sú predmetom osobitných článkov, za mimoriadne významný vnútorný faktor rozvoja podnikovej sféry, jej adaptácie na trhové podmienky treba označiť *finančnú pozíciu podnikov*. Tá bezprostredne súvisí s kvalitou vlastníckych vzťahov. Primerané kapitálové a majetkové vybavenie podniku je nesporne nezastupiteľnou podmienkou jeho úspešného fungovania. Jeho úroveň závisí v rozhodujúcej miere od finančného riadenia podniku. Patri

k faktorom, ktoré významne determinujú aktivity podniku. Kvalitné finančné riadenie indikuje prítomnosť aj ďalších prorastových faktorov a dobrá finančná situácia patrí k vnútorným základom rozvoja firmy. Naopak, zlá finančná pozícia je signálom narastajúcich problémov podniku. Dlhšie trvajúce finančné problémy, rovnako ako netransparentnosť a neistota vlastníckych vzťahov, znižujú vyhliadky na takú návratnosť investícií, ktorá by bola zaujímavá tak pre investorov, ako aj pre potenciálnych veriteľov.

V náročnom konkurenčnom prostredí EÚ budú úspešné len také podniky, ktoré sa budú môcť oprieť o finančné riadenie stimulujúce chod jednotlivých činností podnikov.

Umením finančného riadenia je zvoliť najvhodnejšiu štruktúru majetku pri konkrétnom umiestnení kapitálu. Rozhodnutiami nesmie byť ohrozená schopnosť podniku plynulo hradiť svoje záväzky. Podnik musí pri uchádzaní sa o vonkajšie zdroje financovania ukázať, že vie s týmito zdrojmi úspešne podnikáť. Riziko externého financovania možno posúdiť hlavne podľa výsledkov finančnej analýzy založenej na finančných pomeroch. Vzhľadom na osobitosti nášho transformačného procesu možno usúdiť, že kritériom úspešnosti väčšiny slovenských podnikov nie je zisk. Aj tu sa ukazuje, že vlastnícka štruktúra podniku je skutočne významným faktorom, vysvetľujúcim rôzne príčiny i dôsledky podnikových aktivít. Nezanedbateľným faktom je najmä častá strata z finančných operácií, ktorá pri kombinácii s vysokým úrokovým zaťažením vedie k celkovej strate v podnikoch, napriek dosiahnutiu kladného prevádzkového výsledku.

Transformáciu podniku, jeho adaptáciu na nové podmienky vo významnej miere, okrem iných faktorov, ovplyvňuje jeho celková *zadlženosť*. Tie podniky, ktoré vstupovali do transformácie s dostatkom vlastných zdrojov a s bonitnými aktívami, mali vytvorenú vhodnú základňu pre svoju expanziu na trhy. Žiaľ, mnohé podniky už od začiatku adaptačného procesu sprevádza problém financovania ich aktivít. Zásady obozretnosti veriteľov sú logickou bariérou získania cudzích zdrojov financovania pre podniky, ktoré už prekročili 50 %-ný podiel cudzích zdrojov na celkových pasívach podniku. Podľa výsledkov prieskumu Ústavu slovenskej a svetovej ekonomiky SAV dosahuje podiel neprímerane zadlžených podnikov približne 40 %. Ide o veľkú skupinu problémových firiem, ktoré pri zotrvaní v danom stave nemajú dlhodobú perspektívu. Pri takomto vysokom zadlžení sú už podniky vlastnené veriteľmi a ich pôsobnosť je obmedzovaná. Vlastníci, de facto, už nie sú vlastníckmi.

Finančná sila je taktiež jednou z podmienok konkurencieschopnosti podniku. Predpokladom je však vnútorná konsolidácia podniku. To znamená, že je zrejماً váha vlastníkov, ako aj ich zámery, existuje potrebná stabilizácia ľudských zdrojov, je predstava o ekologickom dlhu podniku a jeho eliminovaní a splácaní atď.

Finančnú situáciu podniku ovplyvňujú možnosti vnútorných a vonkajších zdrojov financovania. Faktorom prežitia a rozvoja firiem je zvládnutie rizík finančného charakteru. Stanovisko manažmentu k finančnému riziku ovplyvňuje všetky významnejšie rozhodnutia podniku. Paralelne s tým podstupujú riziká i spoluvlastníci a banky.

Platobnú schopnosť podniku charakterizuje likvidita, keď zohľadňuje adekvátnosť bežných aktív na zabezpečenie krátkodobého dlhu. Zo štandardných ukazovateľov je to koeficient bežnej likvidity, ktorý je vyjadrený pomerom bežných aktív k bežným pasívam. V našich podmienkach musíme závery ohľadne likvidity formulovať opatrnejšie, lebo často je narušený predpoklad o likvidnosti pohľadávok, ktoré sú súčasťou bežných aktív. Všeobecne platí, že likvidita podnikov je veľmi nízka. Nedostatok krátkodobých aktív je potom zdrojom konkurenčnej nevýhody.

Zadlženosť vyjadruje rozsah použitia cudzieho kapitálu na financovanie potrieb podniku. So zadlženosťou je úzko spojená finančná stabilita. Zvyšovanie zadlženia v našich podnikoch nevytvára efekt finančnej páky pri zhodnocovaní vlastného imania, ale skôr signalizuje problémy v hotovostných tokoch. Ďalším dôsledkom vysokého podielu cudzích zdrojov financovania je skutočnosť, že podnik prakticky vlastní veritelia. Znižovanie úrokových mier vytvorí podmienky na vznik efektu finančnej páky v dynamických podnikoch a predpoklad na rast rentability.

Ukazovatele aktivity kvantifikujú efektívnosť hospodárenia s majetkom podľa rýchlosti jeho obratu. Kvalitu hospodárenia, ale i kvalitu vzťahov medzi subjektmi si všímame prostredníctvom lehoty splatnosti pohľadávok a lehoty splatnosti záväzkov. Obrat aktív meria celkovú produkčnú efektívnosť podniku. Príčinou dlhej doby obrátky aktív sú nízke tržby v porovnaní s aktívami, ktoré podnik obhospodaruje. Doterajšia mäkkosť prostredia oddialila v problémových podnikoch kľúčové rozhodnutia o získavaní trhov alebo o prispôbení veľkosti podniku skutočne naplniteľným príležitostiam. V problémových podnikoch boli chýbajúce tržby nahradené úvermi a oddaľovaním platieb obchodným partnerom a do fondov zdravotného, nemocenského a sociálneho poistenia. Banky sa svojou nezodpovednou úverovou politikou podieľali na tomto oddaľovaní zásadných rozhodnutí. V situácii, keď banky sú už sprivatizované, očakávame zrýchlenie reštrukturalizácie podnikovej sféry.

Rast zadlženia je sprevádzaný znižovaním rentability a likvidity. Hotovostné toky a zisky podnikov redukujú aj externé faktory. V minulosti sa výrazne znížili zisky mnohých podnikov z dôvodov uplatnenia dovoznej prirážky. Svoju váhu na raste nákladov má a bude mať deregulácia cien. Trhovými faktormi, ktoré znižujú príjmy podnikov, sú kurzové vplyvy a uplatňovanie nižších zavádzacích cien na

cieľových trhoch. Veľkú váhu na znižovaní hospodárskeho výsledku podniku majú straty z finančných operácií, čo je dôsledok obdobia s vysokými úrokovými mierami. Časť príčin súčasného zlého stavu finančných vzťahov podnikov spôsobuje aj nedôsledná činnosť verejných inštitúcií.

Jednou z mikroekonomických nerovnováh je značná rozdielnosť finančnej pozície malých a veľkých podnikov v niektorých odvetviach. Možnosti financovania podnikania z cudzích zdrojov sú totiž determinované i veľkosťou podniku. Banky uprednostňujú väčších a stabilnejších klientov, čo vytvára silnú bariéru pre malé a začínajúce podniky.

Malé podniky majú podiel na vzniku nerovnováhy v podnikateľskom prostredí a sú zdrojom rizika v obchodných vzťahoch. Vo väčšine prípadov vykazujú značne dlhšie lehoty splácania záväzkov než pohľadávok. Tento stav je často vynútený nedostupnosťou iných zdrojov financovania pre skupinu malých podnikov a podporuje ho aj formujúce sa prostredie. Finančnú pozíciu malých podnikov charakterizuje aj absolútne nízka likvidita a obrátka aktív. Malé podniky nedisponujú dostatočnými prostriedkami na krytie svojich krátkodobých záväzkov, a zároveň ani negenerujú dostatočne vysoké tržby. Na druhej strane tržby aspoň nie sú nadhodnotené množstvom sporných pohľadávok, keď medián doby obratu pohľadávok je v porovnaní s veľkými podnikmi výrazne nízky. Nízke kapitálové vybavenie vedie k vyššiemu využívaniu cudzích zdrojov v malých podnikoch. Podobnosť však existuje v dobe obratu záväzkov v malých i vo veľkých podnikoch.

Stredné podniky predstavujú heterogénnu skupinu podnikov, ktorých výhodou je určitá pružnosť v porovnaní s veľkými podnikmi. Výhoda ich pružnosti však môže byť zredukovaná nedostatkom finančných zdrojov. Stredné podniky prechádzajú vo svojom vývoji dvoma krízovými obdobiami – krízou rastu a krízou identity. Kríza rastu je vyvolaná neadekvátnou expanziou podniku, ktorá následne aktivuje finančné riziká. Podnikatelia musia prehodnocovať svoju dôveru v trh, lebo pri nadhodnocovaní budúceho vývoja majú snahu o nadmerné investície. Treťou oblasťou hrozieb je neopatrná diverzifikácia, ktorá je vzdialená od doterajšieho zamerania podniku. Na druhej strane, nerealizovanie mnohých zmien v rýchlo rastúcom podniku môže viesť ku kritickým situáciám aj v prípade, keď podnik neprekračuje hranice primeraného rastu.

Veľké podniky sú silnými regionálnymi zamestnávateľmi, čo v niektorých prípadoch viedlo k oddaľovaniu trhových riešení ich nekonkurencieschopnosti. Existuje však silná skupina veľkých podnikov s vysokou dynamikou tržieb a celkových aktív. Nezanedbateľný je aj vplyv vysokého podielu podnikov s dominantnými zahraničnými vlastníkmi. Z porovnania finančných ukazovateľov v rokoch 1997 a 2000 vyplýva prevaha pozitívnych posunov. Vhodnosť porovnania týchto období vyplýva z rozdielnych podmienok, v akých podniky podnikali. V roku

1997 existovali vysoké úrokové miery, nepôsobilo kurzové riziko (NBS udržiavala fixný kurz slovenskej koruny). Rok 1997 bol predvolebným rokom, čo blokovalo reformný proces. V roku 2000 už bola slovenská koruna po devalvácii a NBS neudržiavala jej pevný kurz. Vláda aj NBS robili kroky, ktoré vyústili do významného poklesu referenčných úrokových mier. Pozitívny bol vplyv konjunktúry svetovej ekonomiky. Interným faktorom zmeny výsledkov hospodárenia podnikov bolo získanie ďalších skúseností, vstup strategických investorov a efekty vysokej investičnej aktivity z minulých rokov. Tieto podmienky umožnili rast tržieb, efektívnejšiu správu majetku s dôsledkami na rast likvidity vo väčšine podnikov, pokles cudzích zdrojov financovania, skrátenie doby fakturácie a rast využiteľnosti podnikových aktív. Finančné riadenie vo významnej miere úzko súvisí aj s ostatnými podmienkami adaptácie podnikovej sféry a bezprostredne na ne vplýva.

Koncentrovanou oblasťou, ktorú významne ovplyvňuje finančné riadenie firmy, je *konkurenčná schopnosť*. Typický je mix konkurencie prostredníctvom ceny aj kvality. Potreba získať a udržiavať zahraničné trhy pri silnej konkurencii stavia naše podniky do slabšej vyjednávacjej pozície. Pokles podielu na relevantnom trhu je sprevádzaný zhoršovaním finančnej pozície podniku. S rastom zadlženia rastie váha faktora cenovej konkurencie.

Dobrá finančná pozícia posilňuje konkurenčnú pozíciu podniku. Konkurencieschopnosť v oblasti podpory predaja sa vo väčšej miere spája s nižším zadlžením a rastom likvidity.

2. Vonkajšie podmienky a faktory úspešnej adaptácie podnikovej sféry

Rovnako dôležité ako vnútorné podmienky adaptácie podnikov sú i jej vonkajšie parametre. K nim sa radia: politický systém zabezpečujúci politickú stabilitu, koordinácia a integrácia jednotlivých oblastí reformy, makroekonomická politika zabezpečujúca ekonomickú stabilitu, efektívny bankový systém schopný poskytovať finančné služby, daňový systém stimulujúci podnikateľov, efektívne súkromné i verejné inštitúcie a podobne.

Politický systém v rozhodujúcej miere determinuje spôsob ekonomických reforiem a tým aj úspešnosť adaptačného procesu podnikovej sféry.

Práve charakter politického systému umožňuje vysvetliť vzťahy medzi jednotlivými typmi politických inštitúcií a výsledkami transformačného procesu.

Štúdia Svetovej banky [2] uvádza klasifikáciu Európskej a rozvojovej banky (EBRD), ktorá vo svojich analýzach rozlišuje štyri typy politického systému v tranzitívnych ekonomikách.

Prvým z nich je tzv. *demokracia s voľnou súťažou*, ktorá je charakteristická tým, že už od začiatku transformácie zachováva jednak vysokú úroveň politických práv a možností súťažiť v multipartajných demokratických voľbách, jednak široký rozsah občianskych práv a slobôd (Česká republika, Slovinsko, Maďarsko, Poľsko, Lotyšsko, Litva a Estónsko).

Politický režim s obmedzenou súťažou strán sa vyznačuje tiež multipartajným volebným systémom, ale v určitých etapách transformačného procesu sa vyskytujú mnohé obmedzenia politickej súťaže i občianskych slobôd. Výsledkom je potom koncentrácia politickej moci. Do tejto skupiny boli zaradené tieto transformujúce sa krajiny: Slovenská republika, Bulharsko, Rumunsko, Ukrajina, Rusko, Chorvátsko, Moldava a Kirgizská republika.

Tretiu skupinu tvoria krajiny s tzv. *vojnovým politickým režimom*; ide o krajiny, ktoré počas poslednej dekády prešli vojnovými konfliktmi alebo občianskymi nepokojmi, ktoré narušili politickú stabilitu a tým i proces reforiem, oslabili kontrolu i morálku. Do tejto skupiny patria: Macedónsko, Albánsko, Bosna a Hercegovina a z krajín bývalého Sovietskeho zväzu Arménsko, Azerbajdžan, Tadžikistan a Gruzínsko.

Napokon sú to krajiny s *vylúčením súťaže politických strán*. Tento systém sa vyznačuje najmä bránením vstupu opozičných strán do volebného procesu a tým aj obmedzovaním občianskych slobôd (Bielorusko, Kazachstan, Uzbekistan a Turkménsko).

Tu treba zdôrazniť, že charakter politického systému je rozhodujúcim vonkajším faktorom ovplyvňujúcim proces reforiem, a tým aj adaptačný proces podnikovej sféry.

Z uvedenej klasifikácie vyplýva, že Slovenská republika stojí tesne na rozhraní medzi prvou a druhou skupinou, teda medzi demokraciou s voľnou konkurenciou a politickým režimom s obmedzenou konkurenciou strán a tým je determinovaný i priebeh reforiem, ktorý je tesne pod priemerom krajín v prvej skupine. Slovenská republika má teda koaličnú vládu viac podobnú konkurenčnému než koncentrovanému politickému systému.

Napriek tomu, alebo skôr v nadväznosti na to, ako sa náš politický systém vyvíjal, teda ako sa vzdŕaloval od režimu s obmedzenou súťažou politických strán k demokracii s voľnou súťažou, rozširoval sa či zužoval priestor na efektívne využívanie vlastníckych práv, ale aj na ich zneužívanie najmä formou spomínaného tunelovania. Reformný proces sa síce uskutočňoval, nebol však dôsledný.

V bezprostrednej nadväznosti na politický systém druhým významným vonkajším faktorom úspešnej adaptácie podnikovej sféry je *makroekonomická politika*, smerujúca k makroekonomickému rastu a ekonomickej stabilite. Úloha hospodárskej politiky štátu je primárne v zabezpečení týchto podmienok.

Doterajšie pôsobenie hospodárskej politiky však svoju úlohu dostatočne nesplnilo. Za najvýznamnejší negatívny moment možno označiť práve prehlbovanie mikroekonomickej nerovnováhy. Krátkodobá makroekonomická stabilita sa dosahuje na úkor obmedzovania zdrojov mikrosféry. Aj keď sa po roku 1998 objavili určité pozitívne signály o zmene hospodárskej politiky v smere rozsiahlejšej podpory podnikateľského prostredia, zostali prevažne v deklaratívnej rovine a vedú skôr k neproporcionálnemu posilňovaniu makroekonomických veličín než k znižovaniu nerovnováhy v podnikovej sfére.

Významnou podmienkou rovnovážneho stavu podnikovej sféry je zlepšenie *možností externého financovania podnikov*. Tu hlavná úloha pripadá bankám. Z tohto hľadiska reštrukturalizácia bánk bola nevyhnutná. Čiastkové zlepšenia, ktoré boli výsledkom množstva opatrení tak v legislatívnej oblasti, ako aj v oblasti hospodárskej politiky, nenaštartovali však potrebné zlepšenia vo finančných vzťahoch medzi podnikmi a bankami. Od situácie v bankovej sfére sa totiž odvíja i situácia v podnikoch. Pri absencii kapitálového trhu a pri obmedzenej možnosti financovania z vlastných zdrojov zostáva bankový sektor jedným z dostupných, i keď zatiaľ ešte stále dost' nákladných zdrojov financovania rastu podnikov.

3. Súčasný stav podnikovej sféry Slovenskej republiky z hľadiska jej pripravenosti pre vstup na Jednotný trh

Zapojenie SR do Jednotného trhu bude nepochybne znamenať nemalý tlak na podniky, aby prijali viaceré opatrenia, ktoré im umožnia obstať v zostrenej konkurencii rozsiahleho trhu. Východisková pozícia slovenských podnikov je však vzdialená od takej podoby, aby mohli úspešne súťažiť na Jednotnom trhu.

Na vážnosť tohto problému upozorňuje i združenie európskych, obchodných a priemyselných komôr – *Eurochambers* [3]. Zistenia, ktoré publikuje vo svojich ročných správach *Corporate Readiness for Enlargement in Central Europe* za roky 2001 a 2002, vychádzajú z prieskumov uskutočnených v roku 2001 na vzorke 1 658 podnikov a v roku 2002 na vzorke 2 575 podnikov v desiatich kandidátskych krajinách vrátane Slovenska.

Cieľom prieskumu bolo zistiť, ako sú podniky v týchto krajinách pripravené operovať na Jednotnom trhu EÚ, ako sú informované o *acquis communautaire*.

Z výsledkov tohto prieskumu vyplynulo, že podniky v kandidátskych krajinách sú iba čiastočne informované a pripravené na pripojenie sa k Jednotnému trhu. Napriek tomu sú však vo všeobecnosti optimistickí v ich očakávaníach po vstupe do Európskej únie.

Menej než 10 % skúmaných podnikov tvrdí, že sú plne informované a veria, že je dostatok dostupných informácií relevantných legislatíve Európskej únie. Vyše 50 %

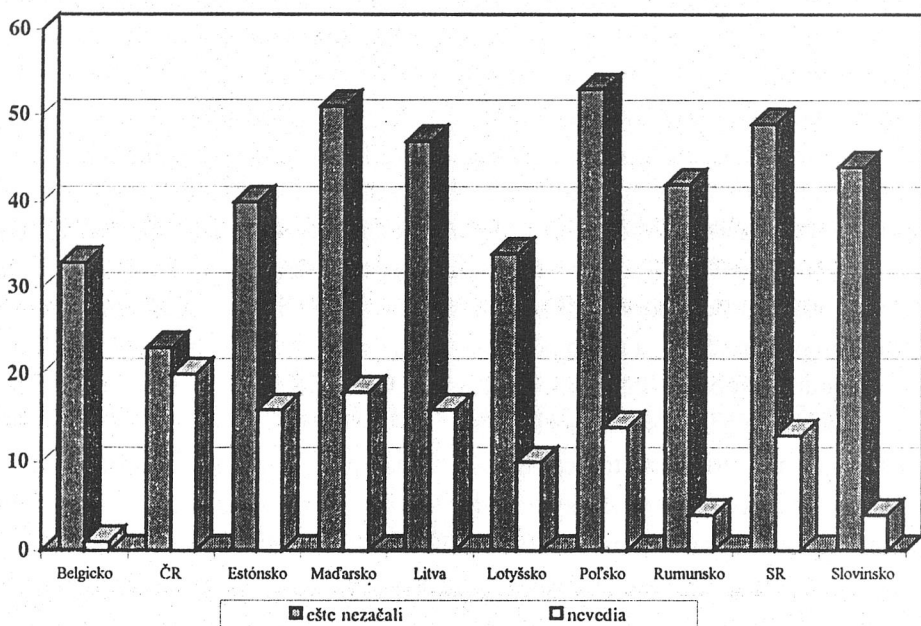

oslovených podnikov je iba čiastočne informovaných a okolo jednej tretiny deklaruje, že nemá žiadne informácie a že ich vlastne ani nepotrebuje dovtedy, kým nebude operovať na Jednotnom trhu, a preto v tomto štádiu ani necíti potrebu tieto informácie zbierať.

Súčasťou prieskumu bol aj stav (štádium) pripravenosti podnikov na implementáciu *acquis*. Výsledky prieskumu ukazuje graf 1.

Graf 1

Štádium pripravenosti na implementáciu *acquis* (v %)

Prieskum združenia *Eurochambers* ukázal, že 49 % slovenských podnikov ešte nezačalo s prípravou na vstup na Jednotný trh EÚ, ktorého súčasťou sa stanú po vstupe do únie. Napriek tomu je 64 % skúmaných firiem optimistických, pokiaľ ide o ich perspektívy na Jednotnom trhu, kým pesimizmus vyjadrilo iba 5 % podnikov.

Pokiaľ ide o očakávania podnikov, z vyhodnotenia prieskumu realizovaného Ústavom slovenskej a svetovej ekonomiky SAV [4] v podnikovej sfére vyplynuli predovšetkým tieto závery:

- Podniky vo všeobecnosti očakávajú zlepšenie svojej situácie po vstupe do Európskej únie, predovšetkým vo väzbe na predpokladanú konkurencieschopnosť cenou a kvalitou.

V podstate možno konštatovať, že z celkového počtu oslovených podnikov zhruba 35 – 40 % podnikov očakáva zlepšenie svojej situácie po vstupe do Európskej

únie a zhruba 40 – 60 % podnikov zachovanie súčasnej situácie. To znamená, že podniky sú relatívne pragmatické a v prevažnej miere očakávajú skôr zachovanie súčasného stavu.

- Pokiaľ ide o finančnú situáciu všeobecne, možno konštatovať, že z celkového počtu oslovených podnikov prevažná väčšina (zhruba od 52 % do 65 % podnikov) očakáva podstatné zlepšenie možnosti získať prístup k investičným a prevádzkovým úverom, výhody vyplývajúce z ďalšieho znižovania úrokových sadzieb, ako aj výhody z prístupu na kapitálový trh.

Podniky si však nie v dostatočnej miere uvedomujú, že im zostávajú iba dva alebo tri roky na dôsledné aplikovanie všetkých noriem a predpisov Európskej únie a na prípravu adekvátnej podmienkam fungovania v európskom hospodárskom prostredí.

Uvedomujú si síce dĺžku času, ktorý nám zostáva do vstupu do Európskej únie, ale zároveň túto dĺžku času nepremietajú do vlastnej technologickej, investičnej či pracovnej alebo výrobkovej stratégie tak, aby v okamihu vstupu boli plne pripravené a konkurencieschopné v podmienkach fungujúcich v Európskej únii. Tento prístup vyplýva aj z uvedenej charakteristiky finančnej situácie podnikov. Prevažná väčšina podnikov je dlhodobopodkapitalizovaná a pociťuje nedostatok finančných prostriedkov, a preto očakáva, že už samotným mechanickým vstupom Slovenska do Európskej únie sa podstatne zlepší ich prístup k finančným zdrojom, čo je nepochybne nerealistické očakávanie.

Ukazuje sa, a prieskum to nepriamo potvrdzuje, že slovenské subjekty si tento aspekt, ktorý sa týka predovšetkým budúceho vývoja celkovej finančnej stratégie, uvedomujú iba v relatívne malej miere (prípadne iba v niektorých odvetviach).

Znamená to teda, že bude potrebné podstatne zvýšiť informačnú kampaň a činnosť vlády i relevantných inštitúcií v oblasti poskytovania týchto kľúčových informácií podnikovému sektoru.

* * *

Pripravenosť podnikovej sféry na vstup na Jednotný trh EÚ sa javí ako nedostatočná. Vo všeobecnosti nie sú splnené ani také základné predpoklady, ako je transparentnosť vlastníckych vzťahov, efektívna správa korporácie. Osobitne závažnou skutočnosťou je zlá finančná situácia veľkej časti podnikov, nedostatok vnútorných, ale i vonkajších finančných zdrojov.

Tieto vnútorné problémy ešte umocňujú negatívne vplyvy, ktoré prichádzajú z vonkajšieho prostredia, a to najmä nestabilný politický systém, nedostatočne stimulujúce makroekonomické prostredie i obmedzené možnosti externého financovania.

Z viacerých analýz a empirických prieskumov vyplýva, že samotné podniky podceňujú svoju prípravu, nie sú dostatočne informované o dôsledkoch vstupu na Jednotný trh, a napriek tomu sú prehnane optimistické.

Došlo 19. 8. 2002

Literatúra

- [1] JOHANSON, S. – McMILAN, J. – WOODRUFF, Ch.: Entrepreneur's and the Ordering of Institutional Reform – Poland, Slovakia, Romania, Russia and Ukraine Compared. *Economics of Transition*, 8, 2000, č. 1, s. 36.
- [2] Transition the First Ten Years. Analysis and Lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union. Washington, D. C.: The World Bank 2002.
- [3] Corporate Readiness for Enlargement in Central Europe. A Company Survey on the State of Preparations for the Single Market. Brussels: Eurochambers 2001.
- [4] AZUDOVOVÁ, E. a kol.: Adaptácia priemyselných podnikov na podmienky po vstupe SR do EÚ. [Expertízne štúdie, č. 46.] Bratislava Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV 2001.
- [5] BOROVSÝ, J.: Platobná neschopnosť – príčiny, súvislosti, riešenia. Senec: Inštitút personálneho riadenia 2001.

PREPAREDNESS OF ENTERPRISES TO ENTER THE EUROPEAN UNION AND THEIR EXPECTATIONS

Vilma JURÍČKOVÁ – Jaroslav VOKOUN

Successful adaptation of the enterprising sphere to market conditions, its preparedness and ability to face competition pressures in case of the entry into the joint market is one of the basic conditions of the Slovak integration into the EU.

Analyses aimed at this problem as well as empirical research accomplished to find out the preparedness of enterprises for this changeover follows that Slovak enterprises similarly as the enterprises in other transforming countries are inadequately prepared for this step.

Such an unsatisfactory situation has several reasons, which issue both from the inside of respective enterprises, and from the outer environment.

One of the main internal reasons worrying the enterprising sphere is no transparency of the property relations and high rate of their uncertainty.

In spite of the fact that most of the enterprises went over from public sector into the private one and thus property restructuring has been more or less brought to an end, instead of property stabilising one witnesses its destabilisation.

Therefore just the consolidation of property relations, and their transparency is the first prerequisite of their efficient operation and correct exploitation.

Further of the decisive internal factors of the successful adaptation of enterprises and indicator of their preparedness is the financial position of enterprises. Adequate capital and property equipment is an irreplaceable condition for the successful operation of an enterprise. Its level depends on the level of financial management of the enterprise, which is closely connected with the character of property relations. Good financial position belongs to the internal bases of firm's development and is one of the conditions of its quick adaptation to the conditions of the EU Single Market.

Financial position of enterprises determines to a large extent their competitiveness. The decrease of share in the relevant market is often accompanied exactly by the deterioration of the financial situation of the enterprise. It is evident that enterprises with better financial position realise their position in foreign markets more efficiently than enterprises in bad financial situation.

From the point of view of the financial situation of the enterprises, the access to financial resources is important. Enterprises in better financial position also have better access to financial resources. The disadvantage of the Slovak enterprises is their current preference of high concentration of their property, which creates a barrier of obtaining financial resources.

External parameters of enterprise adaptation are not less important. Among them an important determinant is the political system ensuring political stability, which to a decisive measure determines the success of economic reforms. Political system of the Slovak Republic is assessed by analyses of the European Bank for Recovery and Development – EBRD as a system with partially limited competition of political parties and rank it closely under the line between transitive countries with the so called democracy with a free competition of political parties and countries with limited party competition. The course of reforms in Slovakia, however implemented, though not consistent, is thus set.

Among external parameters of the development of enterprise sphere very important is the macro-economic policy that aims at macro-economic growth and macro-economic stability. Macro-economic policy creates start-up base for the generation of enterprising environment. Macro-economic environment creates institutional framework, through which positive or negative motivation of the enterprising sector arises. Macro-economic policy in interaction with the political system and the legislation order is able to ensure safety and transparency of property rights and also their exercise, which leads enterprises towards performance and competitiveness.

Indispensable condition for the balanced state of the enterprising sphere is also the improvement to finance enterprises externally. The banks play indispensable role here. Banking sector is one of the main sources of financing enterprises. To fulfil this task

---

appropriately it is necessary to conclude bank restructuring and to improve the efficiency of their activities.

The improvement of the situation in the enterprising sphere, and the increased level of its preparedness to enter single market should be the synergic effect of all these factors, external and internal. Since not all assumptions are sufficiently fulfilled, the degree of enterprise preparedness is inadequate either. These conclusions are acknowledged also by empiric researches made by the experts of Eurochambers in ten candidate countries and also by the surveys implemented by the Institute of the Slovak and World Economic of the Slovak Academy of Sciences at the selected sample of the Slovak firms. Both surveys conclude that almost the half of the Slovak firms not even started to prepare for the entry into the single market. In spite of that, and paradoxically enough, the expectations of these firms are more than optimistic.